

Illés Roland:

DIGITÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELEM – ÚJ PERSPEKTÍVA A KATONAI HAGYOMÁNYOK TOVÁBBÉLÉSÉBEN

DOI: 10.35926/HSZ.2024.6.8

ÖSSZEFOGLALÓ: A katonai hagyományok őrzése és az utókor számára történő továbbadása egy hálás, ugyanakkor rendkívül nehéz feladat. Különösen igaz ez egy olyan területre, mint a mindenkori katonai örökség, amely iránt az érdeklődés sajnálatosan sosem volt kimagasló. Az írás célja olyan lehetséges alternatívák felvázolása, amelyek a mindenkori magyar katonai örökséget az egyre inkább digitalizálódó és informatikai eszközökön keresztül eljáró társadalom – elsősorban fiatalabb – tagjaihoz képesek eljuttatni.

KULCSSZAVAK: hagyományőrzés, örökségvédelem, ifjúságnevelés

A SZERZŐRŐL:

Illés Roland honvédelmi alkalmazott, a Honvédelmi Minisztérium Katonai Örökség Főosztályának szakreferense (ORCID: 0000-0002-5584-5508; MTMT: 10096507)

ÚTKERESÉS EGY DIGITÁLIS TÁRSADALOMBAN

A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program (HHP) keretein belül egyre hangsúlyosabb szerepet betöltő ifjúságnevelés nem működhet eredményesen anélkül, hogy a társadalomnak ne legyen kapcsolata a mindenkori magyar katonával, illetve annak hőstetteivel, örökségével. A Honvédelmi Minisztériumban (HM) 2022-ben és azt követően lezajlott szervezeti változások is azt mutatják, a tárca vezetése is eltökélt az iránt, hogy a sokszor sajnálatos módon hányatott magyar katonasors végre megérdemelt helyére kerüljön a magyar történelem panteonjában. A tárca katonamúlthoz való hozzáállása alapján az örökségvédelem és az örökség továbbadása két szervezeti egység felelőssége: a múlt hagyományainak felkutatása, köztudatba helyezése a HM Katonai Örökség Főosztály (HM KÖF), míg az ifjúságnevelés és a Honvéd Kadét Program (HKP) koordinálása a HM Honvédelmi Nevelési Főosztály (HM HNF) feladata.

Annak megtalálása tehát, hogy a digitalizálódó, sőt mondhatni, már digitalizált társadalomban egy ennyire egyedi téma, mint a mindenkori katonai örökség ápolása és továbbörökítése hogyan is oldható meg; vélhetően több mint nehéz feladat elé állítja a tárca szakembereit. Elméleti síkon a kihívást az a majd¹ kétszáz évvel ezelőtt, Helmuth von Moltke¹ gondolatai által inspirált észrevétel jeleni, ami szerint „*egyetlen terv sem éli túl az ellenséggel való első találkozást*”.² Jelen esetünkben ez az ellenség a közöny és érdektelenség, ami a magyar hadtörténelemmel kapcsolatosan sajnos egy gyakran megmutatkozó attitűd.

¹ 1800–1891, tábornagy, a porosz, majd később a német hadsereg vezérkarának főnöke, a német egységfolyamat jelentős győzelmeinek sikerkovácsa.

² Moltke et al. 1880.

Saját tapasztalataim és meglátásaim arra engednek következtetni, hogy ez a sajnálatos társadalmi hozzáállás egyfajta „gyógyítható” állapot, amelyhez azonban elengedhetetlen a kellő kutatás, felkészülés, illetve átvitt értelemben a kísérleti medicina alkalmazása is.

A közhiedelemmel ellentétben a társadalom nem teljesen idegen a múlt felfedezésétől. Csupán arról van szó, hogy a modern kor modern kihívásaira a választ nem feltétlenül a múltban, más körülmények között bevált módszereknél kell keresnünk, hanem mernünk kell innovatívnak lenni. A YouTube-on tudatosan keresve megállapíthatjuk, hogy érzékelhető igény mutatkozik a történelmi és katonai örökséget feldolgozó videók és egyéb digitális tartalom fogyasztása iránt. Az 1. táblázat – a teljesség igénye nélkül – szemlélteti, hogy különböző, elsősorban angol nyelvű tartalomkészítők mekkora feliratkozóbázissal rendelkeznek a YouTube-on (megjegyzendő, hogy a videók átirata számos egyéb nyelven is elérhető).

1. táblázat *YouTube-csatornák és a feliratkozók száma*

Forrás: a szerző saját gyűjtése

A csatorna neve	Feliratkozóiinak száma
Simple History	4,73 millió ³
The Armchair Historian	2,24 millió ⁴
Military History Visualized	764 ezer ⁵
The Front	506 ezer ⁶
TIKhistory	343 ezer ⁷

Önmagában ezek az adatok nem jelentenek sokat, azonban, ha megvizsgáljuk, hogy a 15–64 év közötti magyar lakosság hány százalékát is teszik ki ezek a feliratkozós számok, akkor máris szembetűnőbb képet kapunk. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján 2022-ben a 15–64 év közötti korosztály összesen 6 957 129 főt számlált.⁸ Ez az a korosztály, amely a honvédelem szempontjából „kiemeltnek” számít mint potenciálisan aktív állomány, akár a HKP, akár a munkahelyteremtés, akár az önkéntes tartalékos/szerződéses/hivatásos katonai szolgálat melletti döntés tekintetében.

Kiegészítve az 1. táblázatban foglaltakat, lássuk, százalékosan mekkora arányát tenné ki a fent listázott feliratkozóbázis a 15–64 év közötti magyar társadalomnak.

³ A Simple History YouTube-csatornája.

⁴ A The Armchair Historian YouTube-csatornája.

⁵ A Military History Visualized YouTube-csatornája.

⁶ A TheFront YouTube-csatornája.

⁷ A TIKhistory YouTube-csatornája.

⁸ A 2022-es népszámlálás... 2022.

2. táblázat YouTube-feliratkozások és a magyar társadalmi célcsoport százalékos aránya

Forrás: a szerző saját gyűjtése

A csatorna neve	Feliratkozóinak száma	A feliratkozók mekkora százalékát teszik ki a vizsgált korosztály létszámának Magyarországon?
Simple History	4,73 millió ⁹	68%
The Armchair Historian	2,24 millió ¹⁰	32%
Military History Visualized	764 ezer ¹¹	11%
The Front	506 ezer ¹²	7%
TIKhistory	343 ezer ¹³	5%

Noha a számarányok egyáltalán nem reprezentatívak, a statisztikai adatokból kitűnik: jogos az az elképzelés, amely szerint érdemes a klasszikus, kézzelfogható hadtörténelem és katonai örökség mellett a digitalizáció felé is nyitni. Fontos azonban kiemelni, hogy – a korábbi felfogással szembehelyezkedve – a két területnek nem riválisként, hanem komplementer-tandemként kell funkcionálnia, rivalizálás helyett pedig szinergia kívánatos, hiszen a szinergiából fakadó információátadás jelentheti a jövő katonai örökségvédelmének alapját.

MIÉRT SZINERGIA, MIÉRT NEM RIVALIZÁLÁS?

Önmagában az egészséges verseny teremthet értékeket és innovációt is, noha a klasszikus közgazdasági alapelvek nem feltétlenül alkalmazhatók egy annyira sajátosságos területre, mint a katonai örökségvédelem. A haderőn belüli rivalizálás, jelentse ez akár azt, hogy különböző, nemes célt maguk előtt tartó haderőnemek, fegyvernemek, akár szervezeti egységek között történik, általánosságban nem szül jót, csupán károkat okoz. A világtörténelem katonai örökségéhez tartozik a 20. század talán legnagyobb és legkárosabb belvillongása egy állam haderején belül, jelesül a második világháború alatt a Japán Császári Haditengerészet és a Japán Császári Hadsereg közötti, a katonai és politikai befolyásért folytatott ellentét. Annak illusztrálására, hogy a győzelemért tett kísérleteik mekkora kárt okoztak, jó példa, hogy a két haderőnem még abban is képtelen volt megegyezni egymással, hogy melyik haderőnem biztosítsa a honi légvédelmet (különálló légierő haderőnemmel Japán nem rendelkezett, a szárazföldi, illetve a haditengerészeti haderőnem részeit képezte a katonai repülés), dacára annak, hogy az Amerikai Egyesült Államok Hadseregének Légierője egyre nagyobb intenzitással bombázta a japán honi szigeteket.¹⁴

Noha a katonai örökségvédelem területén nem mutatkoznak ennyire elszabadult állapotok, alapjában véve a köztudat és a felfogás megosztott a klasszikus, nyomtatott információátadás, illetve a digitális lehetőségek kihasználása között. Annak elkerülése érdekében, hogy szakmai berkeken belül hasadás és olyan rivalizálás menjen végbe – amelynek végső soron

⁹ Simple History YouTube-csatornája.

¹⁰ A The Armchair Historian YouTube-csatornája.

¹¹ A Military History Visualized YouTube-csatornája.

¹² A TheFront YouTube-csatornája.

¹³ A TIKhistory YouTube-csatornája.

¹⁴ Johnson 2022.

a magyar katonai örökség iránt érdeklődő (nem csak magyar) állampolgárok látnák kárát –, írásom alternatívákat javasol arra vonatkozóan, hogyan is volna lehetséges a tátongó szakadékok áthidalása és az előző fejezet végén említett szinergia megalapozása, megteremtése, majd pedig felhasználása a jó cél érdekében.

Kezdjük az alapokkal: az információátadás célja az, hogy az érdeklődő amellett, hogy megismerje az adott történelmi eseményt, megismerje annak résztvevőit is, beleértve a fegyverzetet, öltözetet és egyéb felszerelést, ugyanakkor tisztában legyen az adott haderő(k) által képviselt értékekkel is. Dr. Tóth Gergely őrnagy (a cikk megírásakor százados) egy korábbi, 2018-ban megírt cikkében az alábbiak szerint fogalmaz a kérdésben: „[a katonák alapvető értékrendje] *meglehetősen stabil, és csak lassan változik, már ha egyáltalán beszélhetünk változásról a legalapvetőbb kérdéseket illetően. Egy római legionárius, egy középkori lovas, egy Napóleon korabeli katona, a világháborúk harcosai vagy egy mai önkéntes katona valószínűleg nagyon hasonlóan nyilatkozna a bajtársiasság, a becsület, az önfeláldozás, a képviselt emberi közösséghez való hűséggel kapcsolatban.*”¹⁵

A haderő által megjelenített értékekről rendelkező információk hiányában nagyon könnyű téves megítélés alá helyezni bizonyos, a fegyveres küzdelem megvívásában érintett katonai szervezeteket. Sajnálatos módon így fordulhatott elő az is, hogy Magyarország 1945-ös megszállását követően a néhai Császári és Királyi Hadsereg, illetve a Magyar Királyi Honvédség gyakorlatilag tabutémának minősültek, reakciós, elnyomó, fasiszta bélyegektől váltak terheltté. A mai modern katonai örökségvédelemnek feladata, hogy a mindenkori magyar katona fegyvertényei, hőstettei, viselkedése és önfeláldozása által ítéltessék meg. *Ennek elengedhetetlen része a múlt folyamatos kutatása, az eredmények feldolgozása, és ami különösen fontos, az általa vallott értékek és a kutatási eredmények a nyilvánosság számára érthető és élvezhető módon történő bemutatása.*

A leírt részfeladat megvalósítása, vagyis a szinergiahatás, a kooperáció, ha úgy tetszik, akkor a tudásmegosztás terén elengedhetetlen és megkerülhetetlen az „összhaderőnemi együttműködés”. Az, hogy kinek mi az érthető és élvezhető, eltérő, teljességgel szubjektív megítélés alá esik. Ugyanakkor fontos megjegyezni: máshogyan kell megszólítani egy, a hadtörténelem és a magyar katonai örökség iránt érdeklődő lelkes középiskolást, mint azt a középkorú személyt, akinek saját, majdhogynem szakkönyvtára van a vizsgált esemény kapcsán. A hadtörténelem iránti érdeklődés és a katonaelődök eszmei (vagy akár tárgyi) hagyatékának kutatása és ápolása döntően nem pillanatnyi állapot, sokkal inkább egy életen átívelő, sokak számára életpályájukat meghatározó tevékenység. A motiváció lehet tudatos elhatározás a kutatás iránt, lehet otthonról hozott minta eredménye, de akár a véletlennek is betudható. Elindítója lehet példának okáért egy, a könyvesboltban vagy az interneten megtehető könyvborító, egy ismerős ajánlása, vagy akár egy véletlenszerűen ajánlott YouTube-videó, ami az Osztrák–Magyar Monarchia haderejét mutatja be – ezek mind-mind könnyen fakaszthatnak érdeklődést a Monarchiához kötődő témák iránt. Ami lényeges és fontos, az a „motivációs anyag” szakmai hitelessége és minősége. Nem megengedhető, hogy a katonai örökség iránt érdeklődők gagyi, gyenge minőségű írott vagy öt perc alatt összedobott, tudománytalan és pontatlanságoktól hemzseggő digitális tartalomból merítsenek tudást, hiszen így nem a valóságot ismerik meg, csupán egy téves képet kapnak.

¹⁵ Tóth 2018, 140.

A felmérések szerint, hogy az olvasási hajlandóság visszaeső tendenciát mutat,¹⁶ ráadásul dokumentarista jellegű írásokat az olvasó férfiak 16, míg a nők 4 százaléka olvas csak,¹⁷ így kénytelenek vagyunk a digitális tartalomkészítésben rejlő lehetőségeket is megragadni.

Hogyan jön ehhez a szinergiahatás? A digitális tartalomnak minden esetben táplálkoznia kell forrásokból, kutatási eredményekből, könyvekből, interjúkból, publikációkból és minden egyéb olyan forrásból, amely kellő hitelességgel rendelkezik ahhoz, hogy felhasználása útján színvonalas, mégis informatív digitális tartalom készülhessen el. Amennyiben a tartalom nagy számban tartalmaz a történelemtudomány által nem igazolható, hibás megállapításokat, úgy annak szakmai színvonala megkérdőjelezhető, így a digitális örökségvédelemhez érdemben nem felhasználható. A kard azonban kétélű: lehet egy digitális anyag szakmai szempontból hibátlan, ha azt unalmasan, monoton módon vagy igénytelenül alkotják meg, úgy a szakmai érték dacára nagyon kis valószínűséggel fogja azt bárki ajánlani ismerőseinek, barátainak, kollégáinak.

Összegezve: mind az írott, mind a digitális tartalomnak van egy szakmai és egy fogyasztói minősége: amennyiben valamelyik nem éri el a megfelelő nívót, úgy az adott szellemi termék (legyen akár fizikai, akár digitális) nem képes hatékonyan részt venni az örökségvédelemben. A két forma helyes felhasználás esetén viszont erősítheti egymást: igényes fizikai anyagokból (amennyiben a megfelelő szakembergárda rendelkezésre áll) kiváló digitális tartalom készíthető, illetve a digitális tartalom által felkeltett érdeklődés szolgálhatja új kutatások megkezdését, továbbá a későbbiekben eredmények publikálását is.

AZ ÉRDEKLŐDÉS KIALAKÍTÁSA ÉS FENNTARTÁSA

Ahogy az ember egész élete egy nagy tanulási folyamat, úgy a katonai örökségünk megismerése is az. Tudásunk folyamatosan bővül, nem egyik napról a másikra alakul ki. Annak érdekében azonban, hogy a tanulási folyamat informatív, értékteremtő és mégis sikerélményekben gazdag lehessen, fontos a fokozatosság betartása és a tudáshoz/jártassági szinthez megfelelő „oktatóanyag” megválasztása.

Egy lelkes érdeklődőnek, aki éppen csak elkezdett foglalkozni a második világháborúval, de tudása még csak kezdeti stádiumban van, nem érdemes foglalkoznia részletkérdésekkel. Például azzal, hogy 1942 novemberében, a második el-alameini csatában az olasz 132. „Ariete” páncélososztálynak 24 darab Semovente rohamtárcsa állt rendelkezésére,¹⁸ vagy azzal, hogy a Waffen-SS rendfokozatai közül a Hauptsturmführer a magyar századosi rendfokozatnak megfelelő,¹⁹ ugyanis képtelen lesz a megszerzett információkat kontextusba helyezni.

Az érdeklődés kialakítása és fokozatos fenntartása egy nehéz folyamat, amely hatalmas odafigyelést igényel nemcsak az érdeklődőtől, de attól is, aki a neki szánt fizikai/digitális tudásanyagot elkészíti és közzéteszi. Az ismeretek kontextusba helyezésének nehézségét enyhítheti, ha a tudásanyagot készítő „skálázza” a műveit, vagyis jelzi: milyen mélységű jártasságot feltételez a befogadása, hogy azt a fogyasztó élvezni tudja, és sikerélményt nyújtson neki, ne pedig saját ismereteinek hiányával szembesítse.

¹⁶ A magyarok egynegyede... 2023.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Számvéber 2023, 181.

¹⁹ Ungváry 2019, 329.

Mivel a második világháborút érintő példákkal éltem, így a tudás mélységét megjelenítendő ábrámon is hasonlóan járok el.

1. ábra *A megismerés különböző mélységei*
(Szerkesztette a szerző)

Az 1. ábráról leszűrhetjük a tudás mélységére vonatkozó következtetéseket. Egy olyan személynek, aki a tudást az ábrán látható legmélyebb szinten birtokolja, érdekes információként szolgálhat, hogy a kítörésben részt vett német katonák hány százaléka rendelkezett Sturmgewehr 44 (MP 44) gépkarabéllyal. Ugyanakkor a téma iránti új érdeklődő, aki még csak ismerkedik a fogalmi differenciálással, például a géppisztoly és a gépkarabély közötti különbségekkel, képtelen lesz ennek a tudásnak a befogadására.

Meglátásom szerint a korábbiakban már említett szinergiahatás a tudás elmélyítésében úgy jelenik meg, hogy az alapvetően digitális tartalom kelti fel az érdeklődést, amelyet (alapesetben) a fizikai formában meglévő tudásanyag fogyasztása követ. (Megjegyzendő: az interneten fellelhetőek olyan, tudományos igényességgel összeállított digitális anyagok, amelyek kiváló információforrást adnak – ha a piramis szintjeit tekintjük –, a „mélységben” lévőknek is. A tudás elmélyítését szolgálja az ismeretszerzés öröme is, hiszen ez motivációként szolgálhat arra, hogy a lelkes érdeklődő idővel és hosszas tanulási-kutatási folyamat eredményeként végül maga is kutatóvá, voltaképp a magyar katonai örökség és hagyaték gondozójává váljon (még ha csak hobbiszinten is).

MERJÜNK BÁTRAK LENNI – DIGITÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI KÖZPONT

A digitális és a fizikai örökségvédelem szinergiáját a gyakorlatban egy „digitális központ” jeleníthetné meg. A digitális központ alatt azonban nem csak egy tudástár értendő, az elképzelés sokkal több ennél: egy olyan virtuális oktatási intézmény kialakítása, ahol az ér-

deklődő az informatikai vívmányokat felhasználva a saját „digitális kezébe” vehetné a mindenkori magyar hadtörténelem eszközeit, belülről átélhetné a nagy eseményeket. A mostani IT-trendek egyik mozgatórugója a virtuális valóság (VR) felhasználása, nemcsak a kiképzésben (akár katonai téren), hanem oktatásban is.²⁰ Erre építve elképzelhető, hogy sikerre vihető egy ilyen jellegű projekt – alapvetően akarat, megfelelően képzett szakembergárda, illetve erőforrások kérdése.

A felhasználási módoknál az első és talán leginkább interaktív lehetőség a virtuális csataterület. A program során az adott korszak valamely csatájába „léphet be” az érdeklődő, és belülről követheti végig az események alakulását. Példának okáért, „testközelből” bejárni az 1944–45-ös ostrom alatt lepusztított Budapestet, sokkal drámaibb hatást eredményezhet, mint egy könyv lapjain olvasni, esetleg fénykép formájában szembesülni a háború borzalmaival. Fontos kiemelni, hogy nemcsak a háborús pusztítást, hanem a magyar történelem dicsőséges eseményeit is kiválóan képes bemutatni egy ilyen jellegű szoftver: maradandó élményt nyújtana végignézni ilyen formában a honvéds csapatok 1849-es tavaszi hadjáratát, a huszárok limanovai győzelmét, a caporettói áttörést, a Nemzeti Hadsereg bevonulását Budapestre, az első és a második bécsi döntések nyomán hazatérő országrészeket stb.

A szoftver kiváló lehetőséget nyújthatna a katona mint egyén megjelenítésére. Kellően alapos modellezői és animátori munka révén életre lehetne kelteni a magyar történelem nagy harcosai mellett azokat a hősokeket is, akiknek neve sajnálatosan nem maradt fenn, vagy személyükre csak nehezen elérhető veszteségi adatbázisokban lelhetünk rá. Az egyének bemutatásán keresztül a „látogató” működés közben is megismerné a kor katonáinak fegyverzetét, egyenruháit, sőt, akár az általuk használt járművekbe is betekinthezne. Ennek a potenciális területnek volna zenitje az általam csak „digitális díszszemlének” keresztelt programlehetőség, amely során a lelkes érdeklődő megtekinthet egy, a korból származó műtárgyak, beszámoló, szerencsés esetben pedig fotók és filmfelvételek alapján rekonstruált díszszemlélt is.

A digitális paletta harmadik elemét az interaktív fegyverbemutató jelentené. Ennek a programelemnek a használata során az érdeklődő „digitális kezével” foghatná a mindenkori (magyar) katona fegyvereit, ismerhetné meg ennek alkotórészeit, működési elveit, akár úgy, hogy egy virtuális céllövészet keretein belül ki is próbálhatná a hadfelszerelést.

Tudásanyag nélkül egyetlen ilyen központ sem jöhetne létre, így az írásomban kifejtett ötlet is csak a jelenlegi írásos és fizikai formában meglévő katonai örökség digitalizálásával valósítható meg. A különböző iratok, fotók és filmfelvételek esetében a feldolgozó munkát végzők feladata könnyebb, mint egy műtárgy és műszaki leírás alapján – példának okáért – megépíteni egy M95 Mannlicher ismétlőpuskát. A digitális örökségvédelmi központnak tehát egyszerre két feladatnak is meg kell felelnie: hitelesen és az érdeklődést fenntartó módon kell megjelenítenie a mindenkori magyar katonai örökséget; valamint olyan tudásplatformként kell szolgálnia, ahol az érdeklődő a lehetőségekhez mérten hozzáfér a kutatásaihoz vagy saját tudásának továbbfejlesztéséhez szükséges mindenfajta tudásanyaghoz, legyen az filmfelvétel, fotó, tiszti okmánygyűjtő, veszteséglista, fegyverek vagy felszerelési elemek leírásai, különböző szabályzatok, vagy a mindenkori haderő tagjai által jegyzett iratok.

Ambíciószintjét tekintve a projektet mindenképpen grandiózus vállalkozásnak kell tekinteni, ami nemcsak idő, hanem messzemenőig erőforrásigényes feladat elé is állítja a megvalósítót. Nem túlzó azt prognosztizálni, hogy minimum fél évtizedes munka szükséges az anyagok begyűjtéséhez, digitalizálásához, a működtető szoftver elkészítéséhez, az ani-

²⁰ Upadhyay 2023.

mációkban használatos 3D modellek megalkotásához. Nem megkerülhető az a tény sem, hogy egy ilyen digitális örökségvédelmi központ sosem készülhet el teljesen, az érdeklődő mindig csak egy pillanatában látogathatja meg, hiszen a különböző régészeti és történelmi munkálatok eredményeként a múlttal kapcsolatos ismeretanyagok (és szerencsés esetekben tárgyi leletek) katalógusa folyamatosan bővül.

Meglátásom szerint a projekt hosszú távon jelentősen megkönnyítené a mindenkori magyar katonai örökség ápolását. A közvéleménynek a katonai örökséghez való viszonyulását pozitívan befolyásolná, ha rendelkezésre állna egy – a felvázolt, hozzá hasonló – virtuális, folyamatosan bővülő, „kézzelfogható és átélhető” digitális enciklopédia.

ÖSSZEGRZÉS

Napjainkban aktuálissá vált a katonai örökségápolással kapcsolatos szemléletmód kibővítése, mely során célszerű élni a digitalizálódó világ által kínált technikai lehetőségekkel. Digitális tartalom nélkül a szélesebb közvéleménynek nem lenne módja megismerni a magyar katonai örökség rendelkezésünkre álló tudásanyagát, a magyar hadtörténelem, katonamúlt kiemelkedő személyiségeit. A fentiekben vázolt módszerekkel elérhető, hogy a katonai örökségápolás ne csak egy absztrakt fogalom vagy kevesek szívügyének tekintett szakterület legyen, hanem egy érdekes, informatív, szakmailag alátámasztott és széles körben fogyasztható digitális tartalomtípus is, amely végső soron nemcsak a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség, hanem a teljes magyar társadalom hasznára is válik. A digitális örökségvédelmi központ létrehozása nyilvánvalóan egy erőforrásigényes projekt, beruházás, ami azonban hatását tekintve – közép- és hosszú távon – egyértelműen megtérülne: a katonai örökségvédelem fokozatosan felkeltené a társadalom hadtörténelem iránt érdeklődő részének érdeklődését, szerencsésebb esetben sokak szívügyévé válna.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A 2022-es népszámlálás eredményei a KSH weboldalán: <https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vizualizaciok/a-telepulesek-legfontosabb-adatai/> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- *A magyarok egynegyede egyáltalán nem olvas, 15 százalék viszont napi rendszerességgel*, konyvesmagazin.hu, 2023. 06. 14. https://konyvesmagazin.hu/friss/magyarok_olvasasi_szokasok_felmeres_2023.html (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- A Military History Visualized YouTube-csatornája: <https://www.youtube.com/@MilitaryHistoryVisualized> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- A Simple History YouTube-csatornája: <https://www.youtube.com/@Simplehistory> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- A The Armchair Historian YouTube-csatornája: <https://www.youtube.com/@TheArmchairHistorian> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- A TheFront YouTube-csatornája: <https://www.youtube.com/@TheFront> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- A TIKhistory YouTube-csatornája: <https://www.youtube.com/@TheImperatorKnight> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- Johnson, Robert L.: *What do the experiences of the United States and Japan during the Second World War suggest about dangers posed by interservice rivalries?* Writing and Teaching

- Excellence Center, Naval War College, USA, 2022. 09. 06. <https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1210389.pdf> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
- Moltke, Helmuth von (et al.): *Kriegsgeschichtliche Einzelschriften*. Mittler und Sohn, Berlin, 1880. Idézi: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780191826719.001.0001/q-oro-ed4-00007547> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)
 - Számvéber Norbert: *Páncélosok a sivatagban*. Peko Kiadó, Budapest, 2023.
 - Dr. Tóth Gergely: *Katonai hagyományörzés a honvédség társadalmi kapcsolatainak szolgálatában*. Honvédségi Szemle, 146. évf. 2018/6., 140–153.
 - Ungváry Krisztián: *Hősök? A budapesti csata német katonai elitje*. Jaffa Kiadó, Budapest, 2019.
 - Upadhyay, Akshat: *Military applications of virtual reality and beyond*. idsa.in, 2023. 09. 14. <https://www.idsa.in/issuebrief/military-applications-of-virtual-reality-and-beyond-aupadhyay-140923> (Letöltés időpontja: 2024. 03. 30.)